

Міністерство культури України
Національна бібліотека України для дітей

Великі Українці:
«Гармонія, що з думки вироста»
*Методичні поради до 125-річчя від дня народження
Максима Рильського*

Київ 2015

ББК 78.387.38:83

В 27

УДК 027.625

Матеріал підготувала: Осадча Ю.В.
Літературний редактор: Кійко Н.М.
Відповідальна за випуск: Гордієнко А.І.

Методичні поради містять інформацію про життєвий і творчий шлях видатного українського поета, перекладача, вченого-філолога, культурного й громадського діяча Максима Талейовича Рильського (1895-1964). У додатках подано розробки заходів з популяризації його творчості. Видання адресовано фахівцям дитячих бібліотек і педагогам.

2015 році літературна Україна відзначає 125 років від дня народження видатного поета, перекладача, академіка.

Максим Тадейович Рильський — класик офіційної радянської літератури, сумний лірик із чуттєвим серцем, який жив і творив у епоху, коли голосу душі майже не було чути за громами кривавих подій, а цензура диктувала свої правила для мистецтва поезії, коли митців примушували писати під «диктовку». Маючи тонку душу та незламну любов до поезії, він зумів зберегти дану Богом гармонію слова, талант наполегливої праці та любові до людей і до усього живого на землі...

Народився поет 19 березня 1895 р у Києві. Корені дворянського українсько-польського роду Рильських сягали у сиву давнину: один із предків у 17 ст. був київським міським писарем, а діда — учня базиліянської школи — мало не стратили в Умані під час Коліївщини гайдамаки. Батько, Тадей Розеславович, був членом київської Громади, відомим вченим-економістом, громадським і культурним діячем. Мати, Меланія Федорівна — простою селянкою з села Романівки, де й містився маєток Рильських. До Романівки родина Рильських переїхала після батьківської смерті, коли Максимові минав восьмий рік, а згодом його віддали до приватної київської гімназії. Під час навчання він жив у родині батькового друга, композитора Миколи Лисенка, який із своїми друзями всіляко опікував талановитого юнака. Розпочавши римувати ще у дитинстві (автограф одного із перших дитячих віршів «Прошак» зберігся до наших днів), Максим Рильський уже у 15 років видав свою першу поетичну збірку «На білих островах», про яку схвально відгукнулася Леся Українка. Здавалося б, його життєвий шлях був визначений, але за бажанням матері юнак після закінчення гімназії вступив на медичний факультет Свято-Володимирського університету, згодом навчався на історико-філологічному факультеті Народного університету в Києві, заснованого гетьманом Скоропадським, але жодного із них не закінчив у зв'язку із революцією та громадянською війною. Як іронічно зазначив його друг Остап Вишня, революції Максим Рильський «не примітив». Справді, бурхливо-криваві події, які трагічно позначилися на долі України, не зачепили безпосередньо його життя і не знайшли жодного відображення у творчості того часу: Максим Тадейович жив тоді у Романівці, вчителював у школі, яку відкрив ще його батько, займався самоосвітою, вивчав мо-

ви, перекладав українською мовою поетичну епопею «Пан Тадеуш» польського поета Адама Міцкевича (його переклад співвітчизники Міцкевича вважатимуть найкращим серед усіх).

Повернувшись до Києва, Рильський зблизився із українськими поетами Миколою Зеровим, Михайлом Драй-Хмарою, Павлом Филиповичем та Юрієм Кленом, які самі себе назвали неокласиками, відмежовувалася від так званої пролетарської культури, прагнули до спадкоємності з мистецтвом минулих епох, надаючи перевагу у творчості історико-культурній та морально-психологічній проблематиці. Першим неокласиком вважали Максима Рильського. У роки розквіту поетичної творчості, вийшло 10 книжок його поезій, серед яких «Синя далечінь» (1922 р.), «Поєми» (1925 р.), «Крізь бурю і сніг» (1925 р.), «Тринадцята весна», «Гомін і відгомін», «Де сходяться дороги».

Як і решта неокласиків, своєю творчістю Максим Рильський ізолювався від радянської дійсності, лише інколи в одвертій формі чи у вигляді іронічних відступів виказував обурення проти ідейно-політичної та літературної атмосфери того часу. Така незалежність вкупі з неприхованою іронією не могла не лишитися непоміченою у літературних колах: розпочалися цькування та гострі напади офіційної критики, які завершилися арештом у 1931 році. Майже рік пробув поет у Лук'янівській в'язниці, що не могло не минути безслідно. Його літературні побратими загинули внаслідок репресій, а Максим Рильський за свою волю заплатив дорогою ціною — свободою творчості. З того часу і почалося його трагічне, як у Павла Тичини, роздвоєння: офіційного радянського поета, автора пісень про тодішніх вождів («Пісня про Сталіна» довгий час служила для нього своєрідною охоронною грамотою) та поета-лірика, твори якого сягали вершин світової поезії.

Він був свідомий своєї трагічної роздвоєності, про що свідчить хоча б гірке, написане незадовго до смерті, зізнання:

Є така поезія Верлена,
Де поет себе питає сам
У гіркому каятті: «Шалений!
Що зробив ти із своїм життям?»¹

¹ <http://www.poetryclub.com.ua/metsr.php?id=131&type=critiques>

Але і у написаних на замовлення віршах Максим Рильський лишався високоталановитим майстром слова, який наполегливо відточував кожну риму і працював над кожним образом. У радянську добу він видав 35 книжок поезій, кращі серед яких: «Знак терезів» (1932 р.), «Літо» (1936 р.), «Україна», «Збір винограду» (1940 р.), «Слово про рідну матір», «Троянди й виноград» (1957 р.), «Голосіївська осінь», «Зимові записи» (1964 р.), а також 4 книжки ліро-епічних поем, перекладів із слов'янських та західноєвропейських літератур, наукові праці з мовознавства та літературознавства. Помер Максим Тарасович Рильський 24 липня 1964 року, похований у Києві, на Байковому кладовищі.

«Лірику Рильського можна назвати багатозначним пророчим звітом про життя, як воно відбилось у душі цього життєлюбця... Від багатства напруженого життя птиць і звірів і миротворного українського красивду — до літературних і філософських ремінісценцій, до ясних і темно-бурхливих глибин людської душі, до всіх епох людства...»².

Плюскочуться білі качки,
В басейні під тінню каштана.
На крилах блищать капельки,
А в краплі — життя океана.
Хіба я не крапля мала,
Що світ необмежний одбила,
Лиш ґрунту собі не знайшла,
Лиш крила родимі згубила.³

Будемо відверті, серед сучасних читачів небагато любителів поезії, тим більше, такої серйозної та складної, як Максима Рильського. Але знайомство з поетом — це не лише читання його віршів. Розповіді про Рильського — це розповіді, про коріння його роду, про рідних і близьких людей, про ту епоху, у яку він жив і творив. Виходячи із цього, запропонуємо наступні форми заходів, які можуть використати працівники бібліотек для дітей до поетового ювілею (а також педагоги під час уроків, присвячених творчості Максима Рильського).

² Там же

³ Там же

Виставка «У щастя людського є рівні два крила» (додаток 1, інші назви: «Труди і дні Максима Рильського», «Троянди й виноград Максима Рильського», «Врожай Поетового Слова») — перше знайомство із поетом-ювіляром, так би мовити, обличчям до обличчя. У її оформленні важливо використати матеріали, які б всебічно висвітлювали життя, творчість і особистість Максима Рильського: збірки його творів, критичні матеріали, спогади, поетичні присвяти, а також фотоматеріали: фото родини Рильських та місць, пов'язаних із його життям та творчістю.

Літературну гру «Максим Рильський: Хто? Де? Коли?» (додаток 2) можна провести як окремим заходом серед читачів-учнів 8-9 класів (із попередньою підготовкою) або ж як ігрову частину у рамках масового заходу, присвяченого поетові. Завдяки літературному вечору «Максим — Золоте Серце» (додаток 3) читачі зможуть пройти життєвим шляхом поета і зустрітися з людьми, з якими так чи інакше перетинався його творчий та життєвий шляхи. Проведення такого заходу дасть можливість якомога більше висвітлити постать видатного поета та ознайомити читачів з епохою, у якій він жив і творив.

Для більш глибокого ознайомлення із життям і творчістю поета з читачами-учнями 8-9 класів рекомендуємо провести цикл бесід на тему: «Рід Рильських та українська історія», «...І чужого навчайтеся: Максим Рильський — перекладач», «Гроно українських неокласиків», «Галерея портретів: присвяти Максима Рильського», а також літературні мандрівки «Київ Максима Рильського», «Романівка — українська Еллада».

«Максим — Золоте Серце» — так називали друзі Максима Тадейовича. У грудях поета, закованого у броню офіційної радянської літератури, билосся серце, сповнене любові до життя, людей, природи і мистецтва, а його живе слово знаходить відклик у серцях сучасних читачів...

«У щастя людського є рівні два крила»
Виставка-портрет до 125-річчя від дня народження
Максима Рильського

*Ми працю любимо, що в творчість перейшла,
 І музику палку, що ніжно серце тисне
 У щастя людського два рівних є крила:
 Троянди й виноград, красиве і корисне.*
М. Рильський. «Троянди й виноград»⁴

І. Яблука допіли...: творчість Максима Рильського

*У довгій мові є недовгий зміст.
 Люблю співать про те, про що співаю.
 Хай буду класик, а не футурист.
 Співець рибалок, меду, Навзікаї,
 Але в житті і я свій, може, хист,
 (Коли він є) по світу не розмаю.*
М. Рильський «Чумаки».⁵

Рильський М. Вибрані твори. В 2 т. Т. 1 : вірші. Поєми / М. Рильський ; вступ. ст. В. Панченко ; комент., прим. В. Колесник та ін.; іл. М. Стратілат. — Київ : Укр. енциклопедія, 2005. — 604 с. : іл. — (Бібліотека української літератури. Енциклопедії: вершини письменства).

Рильський М. Життя духовного основа : ст. й висловлювання про мову / М. Рильський ; уклад. : Н. Підпала, О. Макаренко ; ред. В. Клічак. — Київ : Просвіта, 2007. — 160 с.

Рильський М. Лірика / М. Рильський ; упоряд. М. Рильський ; передм. І. Драч. — Київ : Київ. правда, 2005. — 239 с. : портр.

Рильський М. Сонети / М. Рильський ; упоряд. Б. Рильський; грав. Г. Якутовича. — Київ : Молодь, 1974. — 198 с. : іл.

⁴ З трудів і днів Максима Рильського. — Київ, 2009. — С. 130.

⁵ Павло Тичина. Максим Рильський. Володимир Сосюра: Прогр. тексти, іл., поясн., завдання, тести: 10 кл. — Київ: АртЕк, 2001. — С. 42.

Рильський М. Спинилось літо на порозі / М. Рильський ; упоряд. та передм. Л. Ліщинської ; іл. В. Дунаєвої ; обкл. С. Железняк. — Київ : Школа, 2006. — 175 с. : іл. — (Хрестоматія школяра).

Рильський М. Яблука доспіли, яблука червоні!.. : поезії / М. Рильський ; передм. І. Драча; упоряд. І. Ільєнка ; худож. М. Стратілат. — Київ : Веселка, 1986. — 343 с. : іл.

II. Мандрівка в молодість і далі...: життєвий шлях поета

*І я скажу: «Життєву путь свою
Нерівно і хитаючись верстав я,
І чашу мук за це належно п'ю.
Але ніколи чорного безслав'я
Я не доходив...».*

М. Рильський «Мандрівка у молодість».⁶

Агеєва В. Мистецтво рівноваги : Максим Рильський на тлі епохи / В. Агеєва. — Київ : Книга, 2012. — 391 с. — (Бібліотека Шевченківського комітету).

З трудів і днів Максима Рильського : (до 115-річчя з дня народж.) : вірші, поеми, пер., спогади, докум. / упоряд. С. А. Гальченко [та ін.]. — Київ : А.С.К., 2009. — 655 с. : портр.

Київські неокласики / упоряд. В. Агеєва. — Київ : Факт, 2003. — 351 с. — (Українські мемуари).

Малюта І. Класикові йшлося про честь / І. Малюта // Літ. Україна. — 2010. — 18 берез. — С. 6.

Остапенко Б. Мала батьківщина Максима Рильського? / Б. Остапенко // Літ. Україна. — 2005. — 4 серп. — С. 7.

Рильський Б. Мандрівка в молодість батька / Б. Рильський ; передм. Л. Новиченка ; післямова Н. Підпалої. — Київ : Київ. правда, 2004. — 143 с. : 24 окр. арк. фотогр.

Цалик С. Куля в Максима Рильського : невідоме з життя літ. класиків / С. Цалик, П. Селігей // Укр. мова та л-ра (Шк. світ). — 2005. — №21-23. — С.3-62.

Чернецький Є. Рильські / Є. Чернецький // День. — 2012. — 7-8 верес. — С. 14.

⁶ З трудів і днів Максима Рильського. — Київ, 2009. — С.163.

Шевчук А. Його Романівка // Шевчук А. Житомирські етюди / А. Шевчук. — Житомир: ПП «Рута», 2013. — С. 573-599.

III. Гранослов (поетичне мистецтво М. Рильського)

*Лише дійшовши схилю віку,
Поезію я зрозумів
Як простоту таку велику,
Таке єднання точних слів*

М. Рильський «Поетичне мистецтво»⁷

Большат С. Французький підхід «Голосіївської осені»: [Максим Рильський] / С. Большат // Літ. Україна. — 2011. — 29 верес. — С. 1, 5.

Дроздовський Д. Поетичний світ Максима Рильського / Д. Дроздовський // Укр. культура. — 2008. — № 3. — С. 36-38.

Силенко О. Максим Рильський — вірний лицар рідної мови / О. Силенко // Шк. б-ка. — 2009. — № 6. — С. 6-8.

Степанюк М. Постать Максима Рильського в контексті історичної доби: вірші «Яблука допіли...», «Шолен» / М. Степанюк // Укр. мова та л-ра (Шк. світ). — 2008. — № 20. — С. 19-22.

Тиховська О. Мотив кохання й пізнання внутрішньої фемінності в поемі Максима Рильського «Царівна» / О. Тиховська // Дивослово. — 2010. — № 4. — С. 55-59. — Бібліогр.: С. 59.

Циховська Е. Гамсунівські відлуння в ідилії «На узліссі» Максима Рильського / Е. Циховська // Укр. мова і л-ра в школі. — 2010. — № 1. — Спец. вип. — С. 56-57. — Бібліогр.: С. 57.

IV. Заговорили українською: М. Рильський — перекладач

*... треба, щоб слова
З багатих не зробилися убогі,
Щоб залишилась думка в тих жива
І щоб душі поетової вияв
На нас, як рідних, з чужини повіяв.
М. Рильський «Мистецтво перекладу»⁸*

⁷ Там же. — С.139

Бабенко В. Максим Рильський — теоретик і практик українського перекладу / В. Бабенко // Зарубіжна література в школах України. — 2011. — № 3. — С. 51-53. — Бібліогр.: с. 53.

Булаховська Ю. Про переклади Максима Рильського з французької літератури / Ю. Булаховська // Зарубіж. л-ра (Шк. світ). — 2005. — №14. — С. 19-21.

Гоголь М. Ніч перед Різдом : повість / М. Гоголь ; скороч. версія за пер. з рос. М. Рильського ; худож. К. Лавро. — Київ : А-БА-БА-ГА-ЛІА-МА-ГА, 2014. — 28 с. : іл. — (Для малят від 2 до 102).

Єршов П. Горбоконик : казка / П. Єршов ; пер. з рос. М. Рильського ; худож. М. Іванов. — 2-е вид. — Київ : Веселка, 2009. — 56 с. : іл.

Крушинська О. Українські перекладачі Поля Верлена / О. Крушинська // Верлен, Поль Марі. Романси без слів. — Київ, 2011. — С. 382-395.

Міцкевич А. Пан Тадеуш, або Останній наїзд на Литві / А. Міцкевич ; пер. з пол. М. Рильського; передм. Г. Вєрвеса. — Київ : Голов. спеціал. редакція л-ри мовами нац. меншин України, 1998. — 639 с. : іл. — (Перлини світової класики).

Нестерчук М. Вірменська поезія в українських перекладах / М. Нестерчук // Всесвіт. — 2012. — № 1-2. — С. 19-21.

Пушкін О. Казки / О. Пушкін ; пер. укр. М. Рильського та Н. Кир'ян ; іл. В. Дунаєвої та О. Богомаз. — Київ: Нац. книжк. проєкт, 2010. — 48 с. : іл. — (Казки-хіт).

В. Вінок Максимові: вшанування пам'яті, присвяти і спогади

*Зі мною люди — ті, з якими ріс,
Яким я серце все своє припис...
М. Рильський «Андрієві Малишку»⁹*

Зарічний В. Вінок шани й безсмертя / В. Зарічний // Літ. Україна. — 2014. — 14 серп. — С. 14.

Іваненко О. Добре серце // Іваненко О. Мої казки і мої дороги вчителі. — Київ: Веселка, 2012. — С. 204-207.

⁸ Бабенко, В. Максим Рильський — теоретик і практик українського перекладу / В. М. Бабенко // Зарубіж. л-ра в шк. України. — 2011. — № 3. — С. 51

⁹⁹ Павло Тичина. Максим Рильський. Володимир Сосюра: Прогр. тексти, іл., поясн., завдання, тести: 10 кл. — Київ: АртЕк, 2001. — С.38

Малишко А. Лист Максиму Рильському // Малишко А. Поезії та поеми. — Київ: Україна, 2012. — С. 388-391.

Музею Максима Рильського виповнилось 45 років // Вісник Книжк. палати. — 2011. — № 6. — С. 31.

Поліщук Т. Засновано Премію імені Максима Рильського : факт і коментар / Т. Поліщук // День. — 2013. — 22 серп. — С. 2.

Сизоненко О. «Я піду і може, більш не прийду» // Сизоненко О. Не вбиваймо своїх пророків! — Київ, 2003. — С. 54-57.

Шугай О. Зустрічі, яким — понад піввіку / О. Шугай // Літ. Україна. — 2011. — 14 квіт. — С. 10-11.

Додаток 2

Максим Рильський: Хто? Де? Коли?

Літературна гра для читачів-учнів 8-9 класів

Мета: Ознайомити читачів із життєвим і творчим шляхом видатного українського поета Максима Рильського.

Умови гри: У грі можуть брати участь як окремі читачі, так і команди. Учасники гри по черзі відповідають на питання і за вірну відповідь отримують певну кількість балів. Виграє той, хто дасть якомога більше відповідей і назбирає найбільшу кількість балів.

Питання-бліц (1бал):

1. Скільки років відзначається від дня народження Максима Рильського? (120).
2. У якому селі минало дитинство майбутнього поета? (Романівка).
3. Який його перший дитячий вірш зберігся до наших днів? («Прошак»).
4. Який навчальний заклад закінчив Максим Рильський? (Гімназія).
5. У скільки років він видав свою першу книгу? (У 15 років).
6. Назвіть трьох улюблених поетів Максима Рильського? (Тарас Шевченко, Олександр Пушкін, Адам Міцкевич).
7. До якого мистецького угруповання належав Максим Рильський? (Неокласики).
8. Яке місце у Києві пов'язане із творчістю поета? (Голосіївський парк).

9. За переклад якого твору Максим Рильський отримав премію польського ПЕН-клубу? (А. Міцкевич «Пан Тадеуш»).
10. Як називали Максима Рильського друзі? (Максим Золоте Серце).

Вірно-не вірно (2 бали)

1. Максим Рильський — поет-«шістдесятник» (Невірно), поет-неокласик (Вірно), прозаїк (Невірно), перекладач (Вірно), академік (Вірно), громадський діяч (Вірно), дисидент (Невірно).
2. Максим Рильський — нащадок українсько-польського дворянського роду. (Вірно).
3. Свої дитячі та юнацькі роки він описав у поемі «Мандрівка в молодість». (Вірно).
4. Після смерті батька Максим Рильський проживав у родині батьківського друга — композитора Миколи Лисенка. (Вірно).
5. Його перша поетична збірка лишилася непоміченою критикою. (Невірно).
6. Максим Рильський навчався на медичному факультеті, бо мав покликання до медицини. (Невірно, він там навчався за бажанням матері).
7. Події революції та громадянської війни не знайшли відображення у його творчості. (Вірно).
8. Після ув'язнення у тридцятих роках поет був змушений піти на компроміс із владою та писати пісні про вождів. (Вірно).
9. Під час Великої Вітчизняної війни Максим Рильський був військовим кореспондентом. (Невірно).
10. Образи віршу «Троянди й виноград» було викарбовано на монеті до 100-річного ювілею Максима Рильського. (Вірно).

Літературна вікторина (3 бали)

Хто автор твору, яка його назва і як він пов'язаний із Максимом Рильським?

Отакий-то наш отаман, Орел сизокрилий!
І воює, і гарцює
З усієї сили —
Нема в його ні оселі,
Ні саду, ні ставу...
Степ і море; скрізь битий шлях,

Скрізь золото, слава.

*(Максима Рильського було названо на честь Максима
Залізняка — героя поеми Т. Шевченка «Гайдамаки»).*

Які поетичні збірки згадує Максим Рильський у жартівливому вірші?

Я з білих островів з'явився,
Поплив у синю далечінь,
В рахунку весен помилився,
Крізь бурю й сніг іду, як тіль.

*(«На білих островах», «Синя далечінь»,
«Крізь бурю й сніг», «Тринадцята весна»).*

Кому присвячений вірш?

Закоханий у вроду слів,
Усіх Венер єдину ціну,
Ти чародійно зрозумів
І мідних римлян, і Тичину.
Прости, що я пишу на «Ти»,
Як син гаїв і син традицій.
У дні борні і суєти
Ти богопосланий патрицій.
(Неокласику Миколі Зерову).

Хто охарактеризував Максима Рильського наступними словами:
«Був ще хлопцем малим — школярем, а штани вже носив, бо такі
неабиякий майстер слова. Написав книжечку поезій. Потім пере-
йшов на прозу... Великий талант: любить полювання і рибальство.
Влітку бував у рідному маєткові... Революції не запримітив. Що
сталось з маєтком, не знаю, а без цього тяжко схарактеризувати його
як поета, одно можна тільки сказати з певністю: ходив у штан-
нях». *(Остан Вишня).*

З яким твором давньоукраїнської літератури асоціюються рядки вірша Максима Рильського «Слово про рідну матір»?

Хіба їй можна одцвісти,
Коли зоря горить рожева,

Коли шумлять-дзвенять світи
Від рику раненого лева,
Лисиці брешуть на щити
І кличе див поверху древа!
Хто золоту порве струну,
Коли у гусях — дух Боянів,
Хто димний запах полину
Роздавить мороком туманів,
Хто чорну витеше труну
На красний Київ наш і Канів?
(«Слово о полку Ігоревім»)

Назвіть автора та назву вірша у перекладі Максима Рильського.

Днів пізніх осені не вміють шанувати,
Та дуже їх люблю я, читачі мої,
За тиху їх красу і за непишні шати.
Дитина так мала, занедбана в сім'ї,
Мене приваблює. Одверто вам сказати,
Над всяку пору я люблю її;
Багато доброго, коханець непримхливий,
Зумів знайти я в ній, лагідній і пестливій.
(О. Пушкін «Осінь»).

Назвіть авторів і назви творів, присвячених Максиму Рильському.

Була у нього усмішка дитяти —
Блакиті української тепло.
Любов'ю серце зроджене було,
Як пісня — чесне, як бджола — завзяте.
І сивокриле, зжурене чоло
У сяєві Франкової посвяти.
І, панською сокирою потяте,
Ім'я Залізняка в нім жило.
Лиш кольору очей не передам,
Що світ у слові залишили нам,
Де з подиву і гордості горів я;
Його, як ластівки у небі слід,

Червонокровий не пійма граніт,
Ні мармур, що слабий на білокрів'я...
(Д. Павличко «Гранослов»).

За романівським небом — сині причали,
За романівським полем гуси кричали.
Попід хати слалася м'ята чиста,
Та ще грала музика урочиста.
Серед темної ночі біля Рильського хати
«Рушничка» нам на трубах почали вигравати.
І співали соняхи, й нічка запала:
— Рідна мати моя, ти ночей не доспала!
І летів біля матері голуб сивий,
І сидів Максим Рильський,
як завжди, — красивий...
(А. Малшко).

Галерея портретів: присвяти Максима Рильського (4 бали)
Кому присвячені наступні вірші Максима Рильського?

Він був на цих безсмертних горах,
Він слухав лаврський передзвін.
В рядках ласкавих і суворих
Вклонився Україні він...
На стародавній Щекавиці
Подорожуючи в віках,
Він чув звияжний брязкіт криці,
Він воскрешав Олегів прах.
Його високий геній чистий
Достойний вічної хвали,
Йдучи на бурю, декабристи
Від непогоди берегли.
(Олександр Пушкіну, вірш «Пушкін у Києві» (1821).

«Такий я ніжний і такий тривожний», —
Ти весь, поете, в цих словах,
Твій кожний вірш, рядок твій кожний
Життя тривожністю пропах.

Ти теплу ніжність до людини
Узяв, як хліб, у творчу путь.
Хто шлях собі обрав єдиний,
Тому із нього не звернуть.
(Володимирові Сосюрі).

Щасливий воїн, що во ім'я миру
Свою підносить бойову сокиру,
Во ім'я правди кривду тне з плеча!
Хвала тому, хто людям у приполі
Несе слова, подібні хлібу й солі,
І співи, гідні слави сіяча!
(Михайлові Стельмаху).

Хіба можливо це забудь?
Та добре розумію,
Що нові яблуні цвітуть
У серці в Вас, Андрію.
*(Андрієві Малишку, вірш «Андрієві Малишку
у полудень його віку»).*

Без гучних прожив він декламацій,
А в душі поезія цвіла!
Друг людини, друг природи й праці,
Грізний ворог нечисті і зла!
*(Останові Вишні, вірш «По полях ми
з Вишнею бродили...»).*

Вони нам залишилися навек,
Ті чорні візерунки нотних знаків...
Коли торкався клавіш Фрідерік,
То сам Міцкевич — сам Міцкевич плавав.
(Фрідеріку Шопену, вірш «Серце Шопена»).

Шевченка брат молодший, він ішов
Крізь темні муки, крізь кущі тернові,
Ламав він сміло скелі гранітові,
Він людям розум віддавав і кров!
(Іванові Франкові).

Справді дівчина, справді хвора, —
А душа — немов океан,
Де сувора душа Командора
І привабливий Дон-Жуан.
Де в віки і простори мандри,
Де Україна — Еллада і Рим,
Де пророча журба Кассандри,
Як священний дзвеніла грім.
(Лесі Українці).

Про зіроньку вечірню він співав,
По вбогій походжаючи майстерні,
І сутінки надходили химерні,
І вітер над Невою застогнав.
Життя пройшло — а чи й було, не знати!
Як павутиння, в пам'яті вплелись
Ті друзі, що божились і клялись,
Щоб так лукаво зрадити й продати.
І вороги, що ліку їм нема,
Як дням неволі у степах безлюдних.
Лягала на дорогах многотрудних
Дочасна непокликана зима.
(Тарасові Шевченку, вірш «Вечірня зоря»).

Додаток 3

Максим — Золоте серце...

*Сценарій літературного вечора
до 125-річчя від дня народження М. Т. Рильського*

Дійові особи: ведучі, читці.

На екрані висвічується портрет Максима Рильського.

Ведучий 1. Максим – Золоте серце... Так називали друзі поета Максима Рильського. Кажуть, якщо дитину при народженні цілує Бог, вона неодмінно буде талановитою. Поцілувавши но-

вонародженого Максимка, молодшого сина Рильських, Господь відміряв йому таланту повного міха. І дар поетичного слова, і здібності до музики, і — найголовніше — любові до людей.

Ведучий 2. Саме любов стала тим невидимим мотузком між Максимом Рильським та близькими йому по крові і по духу людям. Навіть з тими, які жили ще задовго до його народження.

На екрані висвічуються ілюстрації до поеми Т. Шевченка «Гайдамаки»
<http://uateka.com/ru/article/society/heritage/1193>

Звучить пісня «Пречиста діво, мати Руського краю...»

<http://www.parafia.org.ua/piece/prechystaya-divo-maty-ruskoho-krayu/>

Ведучий 1. Вісімнадцяте століття. Умань палає в огні Коліївщини. До страти приречені і учні базиліанської школи. Але один із них, прикутий до стовпа, раптом заспівав гімн «Пречиста діво, мати Руського краю». Гайдамацький отаман був настільки вражений, що помилував не лише співця, але й інших хлопців... За родинними переказами, це був один із предків Максима Рильського. До речі, і саме ім'я — Максим — теж пов'язане із гайдамаччиною — так назвав сина його батько, Тадей Розеславович, на честь улюбленого героя із поеми Тараса Шевченка «Гайдамаки», а друзі стиха заспівали над коліскою: «Максим козак Залізняк...»

На екрані висвічується портрет Тадея Рильського

Ведучий 1. Може, видасться нелогічним: прапрадіда мало не страшили гайдамаки, а його правнук названий на честь їхнього отамана. Пояснення цьому слід шукати у життєписі Рильського-батька. З давніх-давен у цьому славетному шляхетському роді сплелися дві крові — польська та українська. З яких берегів — Вісли чи Дніпра — походили Рильські? Це питання всерйоз зацікавило члена київської громади польських студентів університету св. Володимира. Разом із Володимиром Антоновичем та іншими польськими студентами Тадей Рильський відкрито заявив, що він не поляк, а українець, і закликав товаришів не бути паразитами на тілі народу, а досконально вивчити його мову, культуру та історію. За це во-

ни отримали від польських шляхетських кіл зневажливе прозвання «хлопоманів». А молоді неофіти тим часом пішки сходили мало не всю Україну, пізнаючи її життя з народних пісень та легенд...

Звучить мелодія української народної пісні (на вибір)

Читець. В тих мандрах батько мій чимало і пісень
Усяких похопив... О всемогуча пісне!
Твоєму чарові лише глухий, як пень,
Не підкоряється. Як ніжно серце тисне
Дівочий довгий спів у затінку вишень,
Коли за вербами згаса проміння скісне
І стежка сонячна зникає на воді...
Як серцю вірити жадається тоді!

Ведучий 2. Любов до народної пісні перейшла Максимові також від матері, Меланії Федорівни, простої селянки із села Романівки, де був батьківський маєток. Як було сказано, Тадей Розеславович лишився вірний «прекрасній авантюрі своєї молодості».

Читець. Я з батьком — ще малий — у вітряному лісі
Ішов стежиною (казали ми: взабрід).
Прозора височінь здавалася, як лід,
Та, мов живі, листки в височині вилися.
Як ніжно, дружньо ми за руки узялися,
Як обрій, що уже од приморозку зблід,
Далекий провіщав і радісний похід!
В які мережива тонкі гілки плелися!
Я ще не знав тоді, що над його чолом,
Неначе шуляк, смерть поблискує крилом
І нігті випуска, крокуючи на муку...
Чому ж, чому не став я на безумний бій?
Чом не міцніше я в своїй руці малій
Держав його стару, гарячу й мудру руку?

Ведучий 1. Недовго отак — рука в руці — йшов по життю Максим поруч із батьком. Тадей Рильський пішов з життя, коли найменшому сину йшов лише восьмий рік... Але й зумів передати своїм синам доброту, людяність, шляхетність.

Відеоуринок із документального фільму «Максим Рильський»
https://www.youtube.com/watch?v_jmQToPjJUKA (09 хв. 42 с.-10 хв. 13 с.)

Максима-гімназиста, учня приватної київської гімназії, поселив у своїй домівці батьків друг, Максимів хрещений батько — великий український композитор Микола Віталійович Лисенко, що став для підлітка кумиром...

На екрані висвічується портрет Миколи Лисенка.

Звучить музика (увертюра із опери М. В. Лисенка «Тарас Бульба»)

Читець. Неначе сон, довіку серцю милий,
Мов перший цвіт на провесні моїй,
У пам'яті він сяє, чародій,
Чий пісні нас до життя будили.
Він од народу набирався сили
В натхненній праці, в боротьбі палкій,
Коли творив щоденний подвиг свій
Во ім'я тих, що сіяли й косили.

Ведучий 2. Вже 15-літнім підлітком Максим Рильський під опікою батьківських друзів видав свою першу книгу «На білих островах». Згодом, неначе пунктиром, йдуть події життя, як особистого, так і суспільного: навчання в університеті, в одному, в другому... революційні події сімнадцятого року... громадянська війна... Він не помічає цього, наскільки може: його щира душа не сприймає загальну атмосферу ненависті, яка панує навколо. Саме у ті бурхливі роки Рильський, живучи у Романівці, займається чи не основним перекладом свого життя — поему «Пан Тадеуш» Адама Міцкевича, найулюбленішого, нарівні з Шевченко та Пушкіним, поета.

На екрані висвічується ілюстрація В. Шаргановича до поеми «Пан Тадеуш» <http://artbelarus.by/ru/gallery/22.html>

Звучить музика Фрідріха Шопена «Ноктюрн. Осінь»

Читець. Ізнов Тадеуша я розгорнув,
Розклав папір, вікно зависів сине,
Знов шляхта гомонить передо мною,
Драпується у романтичність Граф,
Знов ріг мисливський грає над борами...

Знов я дивую майстрові, що вмів
Такою певною вести рукою
Свавольне панство...

На екрані висвічується портрет Адама Міцкевича

Про що тут думати на брукові Парижу,
Принісши з вулиці і голову несвіжу,
І вуха, сповнені словами брехунів,
І серце, де горить запізній жаль і гнів?
Біда нам, землякам, що в часі небезпеки
Лякливі голови понесли в час далекий!
Бо де лиш ступлено — тривога з нами йшла,
І ворогами всіх сусідів нарекла,
І кривди сповнивши глибокодонну чашу,
На наші голови скликає страту нашу,
І нас окуває в безжалісний ланцюг —
А світ на ці плачі не має, браття, вух!
(Переклад Максима Рильського).

*Відеоривок із документального фільму «Максим Рильський»
(23 хв. 09 с.-24 хв. 20 с.)*

На екрані висвічується портрет Миколи Зерова

Читець. Закоханий у вроду слів,
Усіх Венер єдину піну,
Ти чародійно зрозумів
І мідних римлян, і Тичину.
Прости, що я пишу на «Ти»,
Як син гаїв і син традицій.
У дні борні і суєти
Ти богопосланий патрицій.

Ведучий 1. Микола Зеров... Побратим по перу, один із київських неокласиків. Широченна ерудиція в античній, західноєвропейській, українській і російській літературах, ґрунтовні знання з історії, тонкі естетичні відчуття, глибокий аналіз і розуміння літературних явищ, строгий критичний розум, феноменальна пам'ять, вільне володіння стародавніми й новими мовами (близько 20), блискучий ораторський таланти, тонко

вігострене слово — ось багатющій арсенал, яким володів Микола Зеров, який допомагав йому виходити переможцем із різних літературних дискусій. У цьому була його нездоланна сила. У цьому було і його нещастя.

*Відеоуривок із документального фільму «Максим Рильський»
(24 хв. 42 с.-26 хв. 06 с.)*

Читець. Несіть богам дари! Прозорий мед несіть,
Що пахне гречкою і теплими дощами,
І золотий ячмінь, і втіху верховіть —
Достиглі яблука, де рожевіють плями.
І виноград міцний кладіть на темну мідь,
На простий жертвенник між вічними дубами,
Де постать Зевсова біліючи стоїть
В блакиті творчості, блаженної нестями.
І короп золотий в глибинах чистих вод,
І пари голубів, покірних Афродиті,
І звір із темних нір, і соколи з висот,
І молоді уста, жагою піврозкриті, —
Усе нагадує: і ранньої пори,
І вдень, і ввечері несіть богам дари.

Ведучий 2. «Був репресований... загинув у таборах...» — так закінчуються майже усі біографії київських неокласиків. Гірка чаша не минула і Максима Тадейовича... Поета заарештували у день народження, коли йому виповнився тридцять один рік, а синові Богданові — лише рік. Намагалися долучити до справи так званої СВУ. Максим Тадейович тримався гідно — не здав нікого із своїх товаришів. Але внутрішньо зламався...

*Відеоуривок із документального фільму «Максим Рильський» (33
хв. 03 с. - 34 хв. 18 с.)*

На екрані портрет Катерини Рильської і сина Богдана

Читець. Тобі одній... Хоч фраза ця не раз,
Мільйон разів писалась і співалась, —
А чи таких багато в світі фраз? —
Тобі одній все, що в душі зосталось.
А зосталося ще чимало там
І трав сухих, і пелюстків рожевих.

І досі світ солодкий ще очам!
Лице в вікні, краплини на деревах.
Як за плечима бігає мороз
І втома чеше волос посивілий,
Як час гримить, і зміст його погроз,
Здається, стіни навіть зрозуміли, —
Одній тобі, твоїй руці худій,
Твоєму серцю теплому звіряюсь,
І каже серце тепле: молодій,
Живи, твори! — І я йому скоряюсь.

Ведучий 1. «Був ще хлопцем малим — школярем, а штани вже носив, бо такі неабиякий майстер слова. Написав книжечку поезій. Потім перейшов на прозу... Великий талан: любить полювання і рибальство. Влітку бував у рідному маєткові... Революції не запримітив. Що сталося з маєтком, не знаю, а без цього тяжко схарактеризувати його як поета, одно можна тільки сказати з певністю: ходив у штанях». Так охарактеризував Максима Рильського його найкращий друг — славнозвісний Остап Вишня. Саме він забрав на місяць до себе поета після його визволення із в'язниці, ще не знаючи, що через рік заарештують його самого — і він викреслить із життя десять років у сталінських концтаборах... Але доля змилувалося і над ним — ще вони походили-таки удвох на полювання, про що і згадував Максим Тадейович... А третім був Андрій Малишко.

*На екрані висвічуються фотографії Максима Рильського,
Остаса Вишні і Андрія Малишка*

Читець. По полях ми з Вишнею бродили
Восени, шукаючи зайців,
І бур'ян пожовклий, посивілий
Під ногами срібно хрускотів.
Скільки доброти було в обличчі,
Скільки мудрості в очах було,
Як дивився приятелю в вічі
Любий наш Михайлович Павло!
Без гучних прожив він декламацій,
А в душі поезія цвіла!

Друг людини, друг природи й праці,
Грізний ворог нечисті і зла.

Читець. Як добре, коли світиться вогонь
У хаті друга, трохи таємничий,
Віщує довгий, теплий стиск долонь
І до розмови затишної кличе!
Він гріє й бадьорить серця земні,
І думку будить, і золотить мрію.
За вірш про вогник у моім вікні
Я дякую сердечно Вам, Андрію!

Звучить «Пісня про рушник»

Ведучий 2. «Згадайте, Максиме, як у Романівці заграли нам на сурмах «Рушничка» (бо не було більш на чому) — і Ви заплакали...» (Андрій Малишко — Максиму Рильському).

Читець. За романівським небом — сині причали,
За романівським полем гуси кричали.
Попід хати слалася м'ята чиста,
Та ще грала музика урочиста.
Серед темної ночі біля Рильського хати
«Рушничка» нам на трубах почали вигравати.
І співали соняхи, й нічка запала:
— Рідна мати моя, ти ночей не доспала!
І летів біля матері голуб сивий,
І сидів Максим Рильський,
як завжди, — красивий...
(*А. Малишко*).

Все для людини і завжди з людиною. Цей заповіт Максим Рильський проніс крізь бурю і сніг, крізь усе своє життя.... (Михайло Стельмах).

Читець. Ти був іще малий котигорошок,
Така собі одна із людських мошок,
Що виповзли на сонце, бо весна
Тепло лила із келиха без дна,
І щось собі блаженно лепетали,—
І от тебе розумники спитали
(Можливо, й сам слова сказав я ті):

Чим хочеш бути, хлопчику, в житті?
Серйозний, як усі котигорошки,
Ти на питання це подумав трошки
І відповів: людиною. Дитя!
Благословляючи твоє життя,
У трудну виряджаючи дорогу,
Яку пораду чи пересторогу
Я кращу дам, ніж дав собі ти сам?
Будь вірним слову, що усім словам
Із ним одним ніколи не зрівняться!
Хай веселять тебе любов і праця,
Хай дружби непогасної крило
Гірке від тебе відганяв зло,
І хай у час останній свій про сина
Спокійно я подумаю: людина!

Інформаційні джерела

*Книги*¹⁰

3 трудів і днів Максима Рильського : (до 115-річчя з дня народж.) : вірші, поеми, пер., спогади, докум. / упоряд. С. А. Гальченко [та ін.]. — Київ : А.С.К., 2009. — 655 с. : портр.

Рильський М. Лірика / М. Рильський ; упоряд. М. Рильський ; передм. І. Драч. — Київ : Київ. правда, 2005. — 239 с. : портр.

Статті

Агеєва В. Поема «Мандрівка в молодість» у художній еволюції Максима Рильського / В. Агеєва // Дивослово. — 2013. — № 1. — С. 39-46.

Богосвятська А. Особливості перекладу поеми О.С. Пушкіна «Мідний Вершник» М. Рильським: синкретич. стиль, образ автора, поетич. дух : (матеріали до уроку компаратив. аналізу) / А. Богосвятська // Всесвіт. л-ра та культура в навч. закладах України. — 2013. — № 5. — С. 31-34. — Бібліогр.: с. 34.

Братко В. М. Т. Рильський — автор і перекладач сонетної форми. Основні поняття про теорію і практику перекладу : матеріали до проведення спецкурсу / В. Братко// Зарубіж. л-ра в шк. України. — 2010. — № 3. — С. 26-30. — Продовж. Початок № 11, № 12, 2009; № 1, № 2, 2010. — Бібліогр.: с. 30.

Дроботько Н. Незабутні роки дитинства : матеріал до уроку позакласного читання в середніх класах за поезією Максима Рильського / Н. Дроботько // Дивослово. — 2007. — № 12. — С. 18-20.

Овсянникова, А. «На білих островах»: через сто років / А. Овсянникова // Літ. Україна. — 2010. — 3 черв. — С. 2.

Майборода І. Розстріляне відродження : історія України. 10 клас / І. Майборода Історія України (Шк. світ). — 2009. — № 13. — С. 16-22.

Науменко С. Порівняння оригіналу та перекладу в процесі вивчення світової літератури / С. Науменко // Всесвіт. л-ра в сучасн. шк. — 2012. — № 6. — С. 33-36.

¹⁰ Твори Максима Рильського див. у відповідному розділі виставки (додаток 1).

Паламар С. До вивчення сонетів М. Рильського за програмою спецкурсу «Сонет в історії української та світової літератури» / С. Паламар // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. — 2011. — № 6. — С. 36-37. — Бібліогр.: с. 37

Поліщук Я. Акт творчого духу : читаємо ліричний шедевр Максима Рильського «Коли копають картоплю...» / Я. Поліщук // Укр. мова й л-ра в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. — 2008. — № 1. — С. 72-77.

Ращенко А. Нове знайомство з Максимом Рильським / А. Ращенко // Літ. Україна. — 2011. — 20 жовт. — С. 6.

Слободянюк Л. М. Т. Рильський — перекладач О. С. Пушкіна / Л. Слободянюк // Пушкін О. Вибране. — Київ : Школа, 2009. — С. 324-325.

Янко Д. Він сів зерно золоте / Д. Янко // Укр. літ. газета. — 2014. — 18 лип. — С. 3.

Янкович О. Взаєморозвиток та взаємовплив польського, російського та українського романтизму : матеріали до проведення факультативу «Романтизм у контексті світового літературного процесу» : [матеріали до факультативу] / О. Янкович, І. Ханчук // Всесвіт. л-ра та культура в навч. закладах України. — 2012. — № 3. — С. 2-22. — Продовж. Початок № 2, 2012. — Бібліогр.: с. 8, 13, 17, 22.

Интернет-ресурси

Білі мухи: [електрон. ресурс] / читає В. Буколик // <https://www.youtube.com/watch?v=qliuH3qD5Yc>

«Вже червоніють помідори...»: [електрон. ресурс] / читає В. Буколик // <https://www.youtube.com/watch?v=W3U0Pky3mgM>

Дош: [електрон. ресурс] // <https://www.youtube.com/watch?v=DjszVgRFs6s>

«І шум людський, і велемудрі книги...»: [електрон. ресурс] / читає В. Буколик // <https://www.youtube.com/watch?v=BYW8zO1ZRmw>

«Ластівки літають, бо літається...»: [електрон. ресурс] / читає І. Павлюк // <https://www.youtube.com/watch?v=okCLjLD5wXg>

«Любов чи ні — не знаю...»: [електрон. ресурс] / читає В. Буколик // <https://www.youtube.com/watch?v=osccnC1mCNs>

Мистецтво перекладу: [електрон. ресурс] / читає В. Буколик // <https://www.youtube.com/watch?v=RcLiiJmjN7o>

Мова : [електрон. ресурс] // <https://www.youtube.com/watch?v=raPE7L2PLIs>

Молюсь і вірю: [електрон. ресурс] / читає В. Буколик // https://www.youtube.com/watch?v=6IN7759_9aw

«На білу гречку впали роси...»: [електрон. ресурс] / читає В. Буколик // <https://www.youtube.com/watch?v=eXOFWm2N7TM>

Небо чорніє: [електрон. ресурс] / читає О. Ткачинський // <https://www.youtube.com/watch?v=FI-bG2ckLtg>

«Осінь — маляр з палітрою пишною...»: [електрон. ресурс] // <https://www.youtube.com/watch?v=4b6lTrtsWZk>

Пісні: [електрон. ресурс] / читає автор// <https://www.youtube.com/watch?v=AcuYrWeihwU>

Слово про рідну матір: [електрон. ресурс] / читає В. Василенко // <https://www.youtube.com/watch?v=oJpMgkqsqPM>

«Сніг падав безшелесно й рівно...» : [електрон. ресурс] // <https://www.youtube.com/watch?v=S9b8CEYS5RA>

Солодкий світ: [електрон. ресурс] / читає В. Буколик // <https://www.youtube.com/watch?v=ntgCZXSD3uE>

Троянди й виноград: [електрон. ресурс] / читає В. Буколик // https://www.youtube.com/watch?v=zB9_TxnB53c

«У теплі дні збирання винограду»: [електрон. ресурс] / читає О. Содомора // <https://www.youtube.com/watch?v=GeKbVuhA1H8>

Шопен : [електрон. ресурс] / читає В. Буколик // <https://www.youtube.com/watch?v=zWqjqKhXiuU>

«Яблука доспіли, яблука червоні...»: [електрон. ресурс] / читає В. Буколик // <https://www.youtube.com/watch?v=ZvrlyVM-xwM>